

KOLOROWE PODSADKI GWIAZDY BETLEJEMSKIEJ

Gwiazda betlejemska to potoczna nazwa wilczomlecza nadobnego (*Euphorbia pulcherrima* Willd. ex Klotzsch), określanego również jako poinsecja, będącego jedną z najbardziej popularnych roślin ozdobnych na świecie, zwłaszcza w okresie Świąt Bożego Narodzenia. Roślina ta jest krzewem lub niskim drzewem (do 4 m wysokości) z rodziny wilczomleczowatych (Euphorbiaceae), występującym naturalnie w suchych lasach tropikalnych Meksyku i Gwatemali.

Ryc. 1. Doniczkowy okaz gwiazdy betlejemskiej z kolorowymi podsadkami. Fot. Alina Stachurska-Swakoń.

W odróżnieniu od form dzikich, udomowione formy gwiazdy betlejemskiej są niskie (zwykle do 0,5 m wysokości), rozgałęzione, mają krótkie międzywęzła (przez co liście są położone blisko siebie), ich liście

przykwiatowe są szerokie i zbliżone wielkością lub nawet większe od właściwych liści asymilacyjnych, a kwiaty są mniej liczne i mniejsze [2]. Największym walorem dekoracyjnym gwiazdy betlejemskiej są jej

barwne liście przykwiatowe, występujące głównie w ciemnym lub jasnym odcieniu czerwieni, czy też w kolorze różowym, kremowym, żółtym, białym lub biało-zielonym (Ryc. 1). Liście przykwiatowe, nazywane również przykwiatkami, to liście wyrastające w pobliżu kwiatostanów lub kwiatów, które zwykle wyraźnie różnią się wielkością, kształtem i barwą od właściwych liści asymilacyjnych. Mogą pełnić funkcję ochronną (osłaniającą) lub odtrzymującą względem kwiatów, kwiatostanów oraz owoców, a także służyć jako powabnia (barwny element zwabiający zapylacze), czy też brać udział w wytwarzaniu owoców pozornych i owocostanów. Wśród liści przykwiatowych wyróżnia się: podsadkę (liść wyrastający z tego samego węzła co kwiatostan), przysadkę (liść wyrastający z tego samego węzła co kwiat) i podkwiatek (liść wyrastający na szypułce kwiatowej). Odpowiedź na pytanie, którym rodzajem liści przykwiatowych są barwne liście u gwiazdy betlejemskiej, nie jest prosta ze względu na specyficzną budowę kwiatów. Generalnie kwiaty wilczomleczy są zgrupowane w charakterystyczne obupłciowe nibykwiaty określane jako cyjacja (łac. *cyathia*). Pojedyncze cyjacje (łac. *cyathium*) składa się z jednego szczytowego kwiatu żeńskiego, osadzonego na długiej szypułce i pozbawionego okwiatu, który jest otoczony licznymi jednoprzecikowymi kwiatami męskimi, również pozbawionymi okwiatu. Cały taki nibykwiat, a właściwie kwiatostan, otoczony jest okrywą z łuskowatych liści (zmodyfikowane podsadki), w obrębie której występują również miodniki produkujące nektar. U gwiazdy betlejemskiej okrywa cyjacji jest jasnozielona, na obrzeżu występuje zwykle jeden zielono-żółty miodnik, przęciki mają czerwoną barwę, a załącznia jest ukryta wewnątrz cyjacji. Cyjacja wyrastają po kilka na wspólnych szypułkach, u nasady których wyrastają okazałe barwne liście, będące dodatkowymi podsadkami. Podsadki te służą za powabnię (u form dzikich są wąskie i wyraźnie mniejsze od liści właściwych) i na pierwszy rzut oka wyglądają jak duże płatki okwiatu. Ich zadaniem jest zwabianie ptaków i owadów w celu zapylenia kwiatów. Ułożenie

liści przykwiatowych poinsecji kojarzy się z kształtem gwiazdy, stąd też popularność rośliny w okresie Świąt Bożego Narodzenia i nawiązanie do biblijnej gwiazdy betlejemskiej.

Nazwa poinsecja pochodzi od nazwiska Joela Roberta Poinsetta, amerykańskiego męża stanu, pierwszego ambasadora Stanów Zjednoczonych w Meksyku, który „odkrył” tę roślinę dla świata zachodniego. Podczas ekspedycji Amerykańskiego Towarzystwa Filozoficznego w 1828 roku J.R. Poinsett przesłał zebrane okazy wilczomlecza do Ogrodu Botanicznego Bartrama w Filadelfii. W lipcu 1829 roku gatunek był eksponowany dla publiczności. W 1834 roku roślina ta znalazła się w Europie dzięki ogrodnikowi Robertowi Buistowi. On to przekazał jej okazy do Królewskich Ogrodów w Edynburgu [2]. Nazwę zwyczajową upamiętniającą odkrywcę gatunku nadał amerykański historyk i ogrodnik William H. Prescott w swoim dziele „Conquest of Mexico” (1843), w którym szczegółowo opisał odkrycie rośliny przez J.R. Poinsetta.

Poinsecja, znana i ceniona w Meksyku już przed podbojem hiszpańskim, dla Indian była symbolem czystości. W XVI wieku stała się jednym z symboli Bożego Narodzenia, dzięki legendzie o darze złożonym narodzonemu Jezusowi z przydrożnych kwiatów, które rozjarzyły się czerwienią. W XVII wieku franciszkanie w Meksyku zaczęli wykorzystywać poinsecję do ozdabiania ołtarzy podczas Świąt Bożego Narodzenia [1].

Artur Pliszko, Zakład Taksonomii, Fitogeografii
i Paleobotaniki, Instytut Botaniki,
Wydział Biologii UJ, Kraków.
E-mail: artur.pliszko@uj.edu.pl,
ORCID: 0000-0003-3620-6695

Alina Stachurska-Swakon, Zakład Ekologii Roślin
Instytut Botaniki, Wydział Biologii UJ, Kraków.
E-mail: alina.stachurska-swakon@uj.edu.pl,
ORCID: 0000-0003-0381-4520

Bibliografia:

1. Benson D.M., Hall J.L., Moorman G.W., Daughtrey M.L., Chase A.R., Lamour K.H. (2002). *The history and diseases of Poinsettia, the Christmas Flower*. Plant Health Progress. DOI: 10.1094/PHP-2002-0212-01-R
2. Trejo L, Feria Arroyo TP, Olsen KM, et al.. (2012). *Poinsettia's wild ancestor in the Mexican dry tropics: Historical, genetic, and environmental evidence*. American Journal of Botany 99 (7): 1146–1157. DOI: 10.3732/ajb.1200072